

METODE ȘI TEHNICI DE ÎNVĂȚARE INTERACTIVĂ

Prof. Samaru Petruța

Colegiul „Ștefan Bănulescu” Călărași

Motto: *Calitatea pedagogică a metodei didactice presupune transformarea acesteia dintr-o cale de cunoaștere propusă de profesor într-o cale de învățare realizată efectiv de preșcolar, elev, student în cadrul instruirii formale și nonformale cu deschideri spre educația permanentă.*

Sorin Cristea

Obiective:

1. Clasificarea metodelor și tehnicilor de învățare inovativă
2. Descrierea principalelor metode și tehnici
3. Evidențierea raportului dintre potențialul formativ și limitele acestor metode în procesul de învățare

1. Metode și tehnici de învățare inovativă

Metodele inovative de învățare sunt modalități moderne de stimulare a învățării și dezvoltării personale încă de la vârstele timpurii, sunt instrumente didactice care favorizează interschimbul de idei, de experiențe, de cunoștințe, asigurând perfecționarea și optimizarea demersului educațional. Metodele utilizate la preșcolari sunt atât cele „clasice”, cât și cele „moderne”; numai abilitatea cadrului didactic poate face ca orice metodă folosită să stârnească interesul copilului preșcolar și să-l determine să învețe în modul cel mai plăcut: prin joc. Cele mai utilizate metode interactive sunt cele care canalizează energiile creatoare ale preșcolarilor în direcția propusă, le captează atenția, stimulează mecanismele gândirii, ale inteligenței, voinței, motivației și imaginației și îi implică afectiv în ceea ce fac.

Procesul de formare interactiv presupune acțiune atât din partea profesorului cât și din partea elevului. Metodele inovative presupun o învățare prin comunicare, prin colaborare, care produce o confruntare de idei, opinii și argumente, creează situații de învățare centrate pe disponibilitatea și dorința de cooperare a copiilor, pe implicarea lor directă și activă, pe influența reciprocă din interiorul microgrupurilor și interacțiunea socială a membrilor unui grup. În învățământul preșcolar sunt utilizate o multitudine de metode moderne însoțite de tehnici specifice și resurse materiale, dintre care amintim:

1. Explozia stelară - steluța mare și 5 steluțe mici
2. Lotus- flori de nufăr mici și o floare de nufăr mare
3. Bula dublă-două cercuri mari de culori diferite câte patru cercuri mici de culori diferite, săgeți lungi și scurte
4. Predarea/învățarea reciprocă -palette colorate cu întrebări, ecusoane, coronițe
5. Ciorchinele-cercuri sau ovale de două mărimi și două culori, săgeți
6. Cubul-un cub sau tot atâtea cuburi câte tematici se propun
7. Pălăriuțe gânditoare-albă, roșie, galbenă, verde, albastră, neagră

Specific metodelor interactive este faptul că ele promovează interacțiunea dintre mințile participanților, dintre personalitățile lor, ducând la o învățare mai activă și cu rezultate evidente. Metodele interactive creează deprinderi, facilitează învățarea într-un ritm propriu, stimulează cooperarea, nu competiția; sunt atractive și pot fi abordate din punct de vedere al diferitelor stiluri de învățare.

Un învățător care folosește astfel de metode ar trebui să fie:

- un sfătuitor – care își ajută elevii în rezolvarea problemelor, îi motivează să își prezinte propriul punct de vedere;
- un animator – care inițiază metodele și le explică elevilor, pregătește materialele didactice și prezintă scopurile învățării;
- un observator și un ascultător – care observă elevii în timpul activității și îi poate aprecia corect;
- un participant la învățare – care nu are impresia că este perfect și învață pe tot parcursul vieții;
- un partener – care poate modifica „scenariul” lecției, dacă clasa cere acest lucru. De aceea învățătorul și elevii sunt responsabili de rezultatele muncii în comun.

Metodele de învățământ reprezintă căile utilizate de către profesor pentru a-i sprijini pe elevi să descopere viața, natura, lumea, lucrurile, știința. Ele sunt totodată mijloace prin care se formează și se dezvoltă priceperile, deprinderile și capacitățile elevilor de a acționa asupra naturii, formând caracterul și personalitatea.

Bunul mers al procesului de învățământ și rezultatele obținute depind de metodele utilizate. Marii pedagogi au evidențiat faptul că folosindu-se metode diferite se obțin diferențe esențiale în pregătirea elevilor, că însușirea unor noi cunoștințe sau comportamente se poate realiza mai ușor sau mai greu, în funcție de metodele utilizate.

Metodele sunt instrumente importante aflate la dispoziția profesorului, de a căror cunoștințe și utilizare depinde eficiența muncii educative. Profesorul, cunoscând varietatea metodelor, particularitățile elevilor cu care lucrează, obiectivele pe care trebuie să le atingă, trebuie să acționeze pentru a-și valorifica pe deplin personalitatea, devenind el însuși un creator în materie a strategiilor, metodelor și procedeele didactice.

Antrenarea permanentă a elevilor, atât de nivel gimnazial, cât și liceal, la un efort intelectual susținut și înarmarea acestora cu capacități necesare unei activități de învățare productivă reprezintă modalitatea cea mai eficientă de educare a elevilor în spiritul unei atitudini conștiente și active.

Metodele de învățământ sunt un element de bază al strategiilor didactice, în strânsă relație cu mijloacele de învățământ și cu modalitățile de grupare a elevilor. De aceea, opțiunea pentru o anumită strategie didactică condiționează utilizarea unor metode de învățământ specifice. Totodată, metodele de învățământ fac parte din condițiile externe ale învățării, care determină eficiența acesteia. De aici, decurge importanța alegerii judicioase a metodelor corespunzătoare fiecărei activități didactice.

După funcția didactică principală, s-a propus următoarea clasificare (C.L Oprea, 2009):

Metode și tehnici de predare-învățare interactivă în grup	Metode și tehnici de fixare și sistematizare a cunoștințelor și de verificare/evaluare alternativă interactivă
▪ Metoda predării/învățării reciproce ▪ Mozaicul ▪ Cascada ▪ Metoda turnirurilor între echipe ▪ Metoda schimbării perechii ▪ Metoda piramidei ▪ Învățarea dramatizată ▪ Problematizarea de grup ▪ Studiul de caz	▪ Harta cognitivă ▪ Matricele ▪ Lanțurile cognitive ▪ Scheletul de pește ▪ Diagrama cauzelor și a efectului ▪ Pânza de păianjen ▪ Tehnica florii de nufăr ▪ Metoda RAI ▪ Cartonașele luminoase

2. Principalele metode și tehnici de învățare interactivă

Printre cele mai frecvente metode întâlnite în educația timpurie se regăsesc următoarele:

Explozia stelară este o metodă de stimulare a creativității, o modalitate de relaxare a copiilor și se bazează pe formularea de întrebări pentru rezolvarea de noi probleme și noi descoperiri.

□ Obiective –formularea de întrebări și realizarea de conexiuni între ideile descoperite de copii în grup prin interacțiune și individual pentru rezolvarea unei probleme

□ Descrierea metodei –copiii așezați în semicerc propun problema de rezolvat. Pe steaua mare se scrie sau desenează ideea centrală.

- Pe 5 steluțe se scrie câte o întrebare de tipul CE, CINE, UNDE, DE CE, CÂND, iar 5 copii din grupă extrag câte o întrebare. Fiecare copil din cei 5 își alege 3-4 colegi, organizându-se în cinci grupuri. Grupurile cooperează pentru elaborarea întrebărilor. La expirarea timpului, copiii revin în cerc în jurul steluței mari și spun întrebările elaborate fie individual, fie printr-un reprezentant al grupului.

Copiii celorlalte grupuri răspund la întrebări sau formulează întrebări la întrebări.

- Se apreciază întrebările copiilor, efortul acestora de a elabora întrebări corect, precum și modul de cooperare, interacțiune.

Tehnica Lotus este o modalitate interactivă de lucru în grup care oferă posibilitatea stabilirii de relații între noțiuni pe baza unei teme principale din care derivă alte opt teme.

• Obiective: stimularea inteligențelor multiple și a potențialului creativ în activități individuale și în grupe, teme din domenii diferite.

ETAPE

- Construirea schemei/diagramei tehnicii de lucru;
- Plasarea temei principale în mijlocul schemei grafice;
- Grupul de copii se gândește la conținuturile/ideile/cunoștințele legate de tema principală;
- Abordarea celor opt teme principale pentru cadranele libere;
- Stabilirea în grupuri mici de noi legături/relații/conexiuni, pentru aceste opt teme și trecerea lor în diagramă;
- Prezentarea rezultatelor muncii în grup, analiza produselor, aprecierea în mod evaluativ, sublinierea ideilor noi.

Bula dublă - tehnica *bula dublă* grupează asemănările și deosebirile dintre două obiecte, procese, fenomene, idei, concepte. Bula dublă este prezentată grafic prin două cercuri mari în care se așază imaginea care denumește subiectul.

Exemple: Animale-păsări, Copii-părinți, Fructe-legume

În cercurile mici așezate între cele două cercuri mari, se desenează sau se așază simbolurile care reprezintă asemănările dintre cei doi termeni cheie. În cercurile situate în exterior la dreapta și la stânga termenilor cheie se înscriu caracteristicile, particularitățile sau deosebirile.

Cele mai cunoscute și folosite metode didactice interactive utilizate la clasă în învățământul primar sunt:

Brainstorming-ul (asaltul de idei) reprezintă formularea unui număr cât mai mare de idei – oricât de fanteziste ar putea părea acestea – ca răspuns la o situație enunțată, după principiul cantitatea generează calitate (vezi Cerghit, I.).

Harta povestirii este o formă de organizare și sintetizare a conținutului informațional al unui text. O altă „Hartă a povestirii” poate compara din anumite perspective două sau mai multe povestiri și se poate realiza sub forma unui tabel.

Rețeaua personajelor este o metodă grafică de descriere a personajelor și de argumentare a descrierii. Elevii vor scrie într-un cerc desenat numele personajului. În cercuri satelit scriu cuvinte care caracterizează personajul, iar apoi citate, reformulări.

Ciorchinele se poate utiliza mai ales în etapa de reactualizare a structurilor învățate anterior, sau în etapa de evocare, elevii fiind puși în situația de a stabili conexiuni între elementele studiate, de a se implica activ în procesul de gândire. În centru se notează conceptul de referință, apoi se trasează sateliții cu conceptele conexe și de la fiecare ideile derivate.

Realizarea ciorchinului presupune comparații, raționamente, clasificări, ierarhizări. Ca aplicație practică, această metodă se poate folosi la toate obiectele de studiu din ciclul primar.

Dintre metodele interactive folosite în activitatea didactică la nivel gimnazial amintim:

Reflecția personală este metoda didactică strâns legată de inteligența și puterea de anticipație, de posibilitățile de abstractizare și de creație, de esența umanului, constituind o autentică formă interiorizată a inteligenței. Elevii își pot exersa reflecția personală din proprie inițiativă, fie în situații de învățare individuală, când vorbim despre reflecția individuală, fie în situații de învățare în comun/grup, când poartă numele de reflecție colectivă /de grup/de echipă.

Se poate utiliza începând cu vârstă de 11-12 ani (când se dezvoltă inteligența reflexivă la copil) și se poate îmbina cu alte metode (învățarea prin cooperare, prin descoperire, problematizare etc.).

Demonstrația este prezentă într-o formă sau alta, în toate materiile de învățământ. Este utilizată cel mai frecvent în disciplinele care explorează direct o realitate concretă sau în cele care pun pe primul plan un anumit aspect executoriu. Există însă diferențe între demonstrația didactică și demonstrarea deductivă, teoretică, (utilizată de pildă, la matematică). La baza demonstrației se află un suport material (natural, figurativ sau simbolic), de la care se pleacă și se construiesc reprezentări, constatări, interpretări. Și limbajul se poate constitui în suport al demonstrației, în măsura în care un nivel mai „concret” al acestuia potențează explicitări mult mai abstracte.

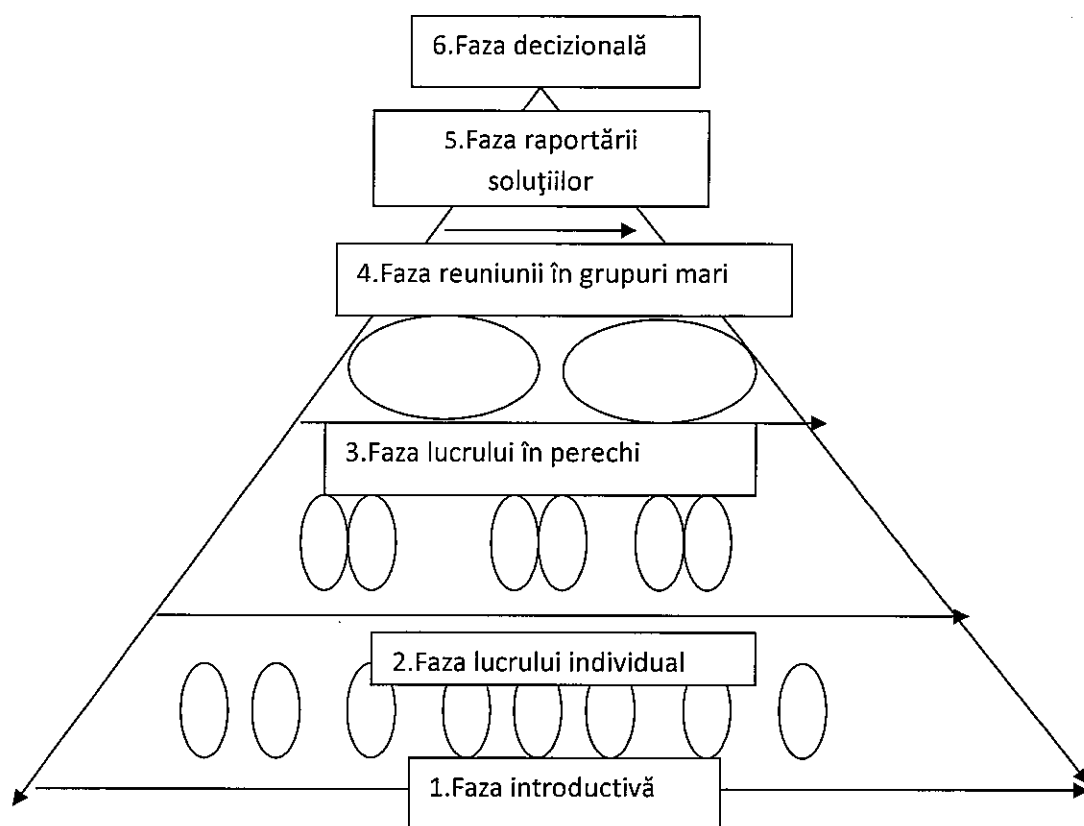
Metodele didactice predilecte întâlnite la nivel liceal sunt:

Metoda piramidei sau metoda bulgărelui de zăpadă

Această metodă se bazează pe îmbinarea activității individuale cu cea din cadrul grupurilor. Ea constă în incorporarea activității fiecărui membru într-un demers colectiv care să ducă la soluționarea problemei date.

Fazele de desfășurare:

1. Faza introductivă- profesorul expune datele problemei
2. Faza lucrului individual- elevii lucrează pe cont propriu la soluționarea problemei timp de cinci minute. În această etapă elevii vor consemna întrebări suplimentare.
3. Faza lucrului în perechi- elevii grupați câte doi discută despre rezultatele obținute în mod independent, se soluționează întrebările anterioare și se pun altele noi.
4. Faza reunirii în grupuri mari- elevii grupați în două mari grupe, compuse din grupele mai mici formate anterior discută soluțiile găsite și răspund la întrebările nesoluționate.
5. Faza raportării soluțiilor în colectiv- Toți elevii clasei analizează și concluzionează asupra ideilor emise. Concluziile pot fi scrise pe tablă, iar profesorul soluționează întrebările nerezolvate.
6. Faza decizională- Se alege o soluție finală, se fac aprecieri asupra participării elevilor la activitate.

Metoda Schimbă perechea:

Această metodă presupune împărțirea clasei în două grupe egale ce vor forma două cercuri concentrice, elevii fiind față în față, pe perechi.

Profesorul pune o întrebare sau dă sarcină de lucru, în perechi. După ce perechile discută tema propusă, cercul exterior se rotește în sensul acelor de ceasornic, producându-se astfel schimb de idei și implicare a tuturor elevilor.

Etapele metodei:

Etape	Descriere
Organizarea colectivului în 2 grupe egale	Elevii se așază pe 2 cercuri concentrice, față în față, formate din scaune, aleator sau la indicațiile profesorului
Prezentarea și explicarea problemei	Se propune o temă spre rezolvare, arătându-se importanța acesteia
Lucrul în perechi	Elevii lucrează în perechi câteva minute, apoi cei din cercul exterior se mută un loc mai la dreapta.
Analiza ideilor și elaborarea concluziilor	Elevii se regroupează și analizează ideile. Profesorul concluzionează.

O metodă nu este bună sau rea, ci prin raportarea ei la situația de învățare respectivă, criteriul oportunității sau adecvării la o anumită realitate e cel care o poate face eficientă. Se recomandă folosirea pe scară mai largă a metodelor activ-participative prin activizarea structurilor cognitive și operatorii ale elevilor și prin recurgerea la metode pasive numai când este nevoie; maximizarea dimensiunii active a metodelor și minimalizarea efectelor pasive ale acestora.

Identificarea interferențelor între metodele moderne și cele tradiționale:

Criterii	Tradițional	Modern
Context social	Societate stabilă	Societate dinamică
Obiective	Cognitive ce vizează niveluri inferioare ale gândirii	Vizează niveluri superioare ale gândirii
Comunicarea	Unilaterală	Activă
Rolul profesorului	Transmite informația verbal	Mediator

3. Raportul dintre potențialul formativ și limitele acestor metode în procesul de învățare

Metodele active au la bază conceptul de învățare activă presupunând operații de gândire și de imaginație și apelul la structuri de care elevul se folosește ca de niște instrumente în vederea unei noi învățări. Se pot considera activ participative acele metode capabile să-l angajeze pe elev în activitate concretă sau mentală cu valențe formative și impact asupra personalității.

Implementarea acestor instrumente didactice moderne presupune un cumul de calități și disponibilități din partea cadrului didactic: receptivitate la nou, adaptarea stilului didactic, mobilizare, dorință de autoperfecționare, gândire reflexivă și modernă, creativitate, inteligența de a accepta noul și o mare flexibilitate în concepții.

Un învățământ modern, bine conceput permite inițiativa, spontaneitatea și creativitatea copiilor, dar și dirijarea, îndrumarea lor, rolul profesorului căpătând noi valențe, depășind optica tradițională prin care era un furnizor de informații. În organizarea unui învățământ centrat pe copil, profesorul devine un coparticipant alături de elev la activitățile desfășurate. El însoțește și încadrează copilul pe drumul spre cunoaștere.

Utilizarea metodelor interactive de predare-învățare-evaluare în activitatea didactică contribuie la îmbunătățirea calității procesului instructiv-educativ, având un caracter activ-participativ și o reală valoare activ-formativă asupra personalității elevului. În școala modernă, dimensiunea de bază în funcție de care sunt considerate metodele de învățământ este caracterul lor activ, adică măsura în care sunt capabile să declanșeze angajarea elevilor în activitate, concretă sau mentală, să le stimuleze motivația, capacitățile cognitive și creatoare.

Metodele interactive îl motivează pe copil, îi oferă o încărcătură afectivă deosebită. Prin metodele interactive de grup, copiii își exersează capacitatea de a selecta, combina, învăța lucruri de care vor avea nevoie în viața de școlar și de adult.

În procesul de învățământ, cadrul didactic, ca și elevii, acționează prin intermediul unor metode de predare și învățare. Calitatea muncii lor este în funcție de aceste metode, ele constituie o sursă însemnată de creștere a eficacității și eficienței învățământului. Implicarea activă și interactivă a elevilor cu întregul lor potențial intelectual, fizic, afectiv-motivațional și volițional, cu creativitatea și productivitatea lor, reprezintă premisa unei instruiți eficiente, interactive, care își propune ca rezultat, elaborarea de noi structuri cognitive-intelectuale, acționale, afective, motivaționale și voliționale operaționale.

Valențele formativ-educative care recomandă metodele interactive de învățare în grup ca practici de succes atât pentru învățare cât și pentru evaluare, sunt următoarele:

- stimulează implicarea activă în sarcină a elevilor, aceștia fiind mai conștienți de responsabilitatea ce și-o asumă;
- exersează capacitățile de analiză și de luare a deciziilor oportune la momentul potrivit, stimulând inițiativa tuturor elevilor implicați în sarcină;
- asigură o mai bună punere în practică a cunoștințelor, exersarea priceperilor și capacităților în variate contexte și situații;

- asigură o mai bună clarificare conceptuală și o integrare ușoară a cunoștințelor asimilate în sistemul noțional, devenind astfel operaționale;
- unele dintre ele, cum ar fi portofoliul, oferă o perspectivă de ansamblu asupra activității elevului pe o perioadă mai lungă de timp, depășind neajunsurile altor metode tradiționale de evaluare cu caracter de sondaj;
- asigură un demers interactiv al actului de predare-învățare-evaluare, adaptat nevoilor de individualizare a sarcinilor de lucru pentru fiecare elev, valorificând și stimulând potențialul creativ și originalitatea acestuia.

Metodele interactive sunt esențiale pentru crearea unui demers de predare – învățare-evaluare, orientat spre formarea deprinderilor de colaborare și rezolvarea sarcinilor în grup cu participarea activă și conștientă a fiecărui membru al grupului.

Strategiile moderne de predare sunt clădite pe baze științifice. Însă a ști când și pentru cine să le aplici, aceasta reprezintă mai curând o artă care se deprinde în urma examinării atente a fiecărei componente a procesului de instruire.

Aplicații:

Explozia stelară. Se împart elevii în grupe. Acestora li se distribuie două poezii: „Miezul iernii” de V. Alecsandri și „Ce te legeni” de M. Eminescu. Sunt citite expresiv cele două poezii, de către elevi. Apoi, prin metoda „Explozia stelară”, elevii vor răspunde la întrebări (Cine sunt autorii? Cărui gen aparțin poeziile? De ce credeți că au scris aceste poezii? Care e mesajul poeziilor? Ce puteți spune despre aceste poezii? O idee...).

Ciorchinele. Metoda se poate aplica în cadrul lecției „Cartea” (clasa a-III-a) și are la bază următoarele etape:

1. Scrieți un cuvânt sau o propoziție-nucleu în mijlocul unei pagini.
2. Începeți să scrieți cuvinte care vă vin în minte legate de tema propusă.
3. Pe măsură ce scrieți aceste cuvinte, începeți să trageți linii între ideile care se leagă în vreun fel.
4. Scrieți atâtea idei câte vă vin în minte până expiră timpul sau nu mai aveți nici o altă idee.

Brainstorming. Obiectivul fundamental al metodei este acela de a-i determina pe elevi să-și exprime liber opiniile, să formuleze idei proprii eliberate de prejudecăți. Stimulează creativitatea prin anunțarea spontană a mai multor idei în legătură cu tema dată, îl solicită pe elev să găsească soluții.

Metoda se poate aplica pe textul-suport „Vizită” de I.L. Caragiale, pe baza unor interogări: „Ce învățătură/mesaj vă transmite textul citit?”, „Cum ai fi procedat dacă te-ai fi aflat în situația lui Ionel?”, „Ce l-ați sfătui pe Ionel dacă v-ați juca cu el?”, „Ce ați face în locul lui?”, etc.

Bibliografie:

1. Cristea, S., *Dicționar de termeni pedagogici*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A.- București, 1998;
2. Crenguța-Lăcrămioara Oprea, *Strategii didactice interactive*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., Ediția a IV-a, București, 2009;
3. Cerghit, I., *Metode de învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.